

บทที่ 8

คุณวิทยา (Axiology)

คุณวิทยา หรืออักษวิทยา เป็นสาขาปรัชญาที่ว่าด้วยคุณค่า (Theory of Value) ศึกษาคุณค่าเกี่ยวกับคุณค่าของสรรพสิ่งทั้งหลาย และศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอุดมคติแห่งชีวิต หรืออุดมการณ์ที่จัดเป็นมาตรฐานของสิ่งมีชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่นในด้านความดี ความงาม ความจริง และความบริสุทธิ์แห่งดวงจิต การมีความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าต่าง ๆ เป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์เท่านั้น เพราะมนุษย์เป็นสัตว์รู้จักคิด จึงมีความต้องการทางด้านจิตใจ อันเป็นคุณค่าที่แท้จริงแห่งชีวิต

คำว่า คุณค่า (Value) หมายถึง ลักษณะที่ควรจะเป็น (What it ought to be) หรือเป็นสิ่งที่พึงประสงค์อันอาศัยจากข้อเท็จจริง (Fact = what it is to be) หรือ ความปรารถนาที่จะทำให้เราบรรลุสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เราปรารถนา ดังนั้น คุณค่าจึงเป็นอุดมคติ (Ideals) ซึ่งใคร ๆ ก็ปรารถนาจะเข้าถึงจุดนั้น คุณค่าเป็นนามธรรมอันเกิดจากการประเมินข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ข้อเท็จจริงเป็นเพียงปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่สามารถรับรู้ได้โดยประสาทสัมผัส คุณค่าเกิดจากการประเมินมิใช่เกิดจากการวัด เพราะคุณค่าเป็นนามธรรมจึงวัดไม่ได้ด้วยมาตรวัดใด ๆ คือ เป็นกิโลกรัม เป็นเมตร เป็นเส้น เป็นวา เป็นศอก เป็นต้น ดังนั้น จึงทำได้โดยการประเมินจากความรู้สึกเท่านั้น

ข้อเท็จจริง (What it is to be)	คุณค่า (What it ought to be)
1. แดงใสเสื้อสีแดง	1. แดงเป็นคนดี
2. กิตติยา สูง 170 ซม. ผิวขาว	2. กิตติยาเป็นคนสวย
3. โต๊ะตัวนี้ทำจากไม้สักทอง	3. โต๊ะตัวนี้สวยงามมาก
4. กฎหมายรัฐธรรมนูญไทย ฉบับที่ 16 ออกเมื่อ 11 ตุลาคม 2540	4. กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีความยุติธรรม

คุณค่าดังกล่าว เป็นคุณค่าที่มนุษย์แสวงหา เป็นคุณค่าทางด้านจิตใจ และเราก็ถือว่า เป็นสิ่งดีเป็นสิ่งที่มีความ คุณค่าจึงแสดงออก 2 ลักษณะ คือ :-

1. คุณค่าในตัว (Intrinsic Value) เป็นคุณค่าตรงกันกับจุดหมายสุดท้าย (End) คือ เป็นเป้าหมายของสิ่ง หรือการกระทำอยู่ในตัวเอง มีอุดมคติในตัวเอง เป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัวเอง เช่น การแสวงหาความดี เพื่อความดี แสวงหาความรู้เพื่อความรู้ เราถือว่าความดีและความรู้เป็นสิ่งที่มีความในตัว ไม่ปรารถนาอะไรอื่นนอกไปจากนี้ คุณค่าประเภทนี้ นักปรัชญาถือว่า เป็นคุณค่าที่แท้จริงมีในตัวเอง

2. คุณค่านอกตัว (Extrinsic Value) เป็นคุณค่าที่มีอยู่นอกตัว สิ่งหรือการกระทำใด ๆ เป็นเพียงวิถี (Means) หรืออุปกรณ์ที่จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้าย คุณค่าของมันเป็นที่เราต้องการมัน เพื่อจะใช้เป็นบันได (อุปกรณ์หรือวิถี) ก้าวไปสู่สิ่งอื่น เช่น การแสวงหาความรู้ เพื่อก้าวไปสู่ตำแหน่งฐานะ หรือการเงิน ดังนั้น ฐานะหรือการเงิน เป็นคุณค่านอกตัว ฐานะหรือการเงินก็จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้ายอื่น ๆ กล่าวคือ เงิน สามารถซื้อ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย เมื่อมีอาหาร เสื้อผ้า หรือที่อยู่อาศัย แล้วก็มีความสุข (สุเมธ เมธาวิทยกุล; 72-73)

ดังนั้น คุณวิทยา จึงเป็นการแสวงหาวิธีปฏิบัติ เพื่อก้าวเข้าไปสู่ความเป็นจริง (How to act according to reality?) คุณวิทยาแสวงหาคุณค่าใน 4 ประการ : -

1. จริยศาสตร์ (Ethics) ศาสตร์ว่าด้วยคุณค่าทางประพฤติ หรือคุณค่าทางศีลธรรม
2. สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ศาสตร์ว่าด้วยความงามแห่งศิลปะ
3. ตรรกศาสตร์ (Logic) ศาสตร์ว่าด้วยความจริง โดยอาศัยเหตุผลทางภาษา มุ่งพิสูจน์หาความผิดหรือความถูก
4. เทววิทยา (ศาสนวิทยา) (Theology) ศาสตร์ว่าด้วยความบริสุทธิ์แห่งดวงจิต

หมายเหตุ ปรัชญาสาขาคุณวิทยา บางตำราไม่จัดเป็นสาขาของปรัชญาแล้ว เพราะเป็นศาสตร์ที่แยกตัวออกไปแล้ว เป็นศาสตร์ใหม่ต่างหาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทววิทยา ดังนั้นจึงไม่ขอกล่าวถึงเทววิทยาอีก และเนื้อหาบางส่วนของเทววิทยาก็ได้กล่าวมาบ้างแล้ว ในหัวข้อที่ว่าด้วยปัญหาอภิปรัชญาว่าด้วย พระเจ้า (God) และก็จะขอกกล่าวถึงเพียง 3 หัวข้อ คือ จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และตรรกศาสตร์ โดยสังเขป

จริยศาสตร์ (Ethics)

จริยศาสตร์ (Ethics) หรือจะเรียกว่า จริยปรัชญา (Ethical Philosophy) ก็ได้ เป็นศาสตร์ว่าด้วย ศีลธรรม (Theory of Morality) เป็นการศึกษาถึงมาตรการความประพฤติ และการตัดสินใจทางศีลธรรม กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หลักแห่งความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม คุณค่า

ทางจริยธรรม เมื่อพูดจริยศาสตร์ก็จะเกี่ยวข้องกับจริยธรรม หรือศีลธรรมด้วย โดยถือเอาใจความว่า อะไรควรทำ อะไรควรเว้น อะไรถูก อะไรผิด (Science of valuation of human conduct that good or bad; right or wrong and ought to do or ought not to do) (สุเมธ เมธาวิทยกุล; 69)

ศีลธรรม (Morality) กับคำว่า จริยศาสตร์ (Ethics) มีความหมายที่เกี่ยวข้องกัน ถ้าความหมายตามรูปศัพท์แล้ว มีความหมายอย่างเดียวกัน หมายถึง จารีต (Custom) หรือ แนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติปกตินิสัย (สนิท ศรีสำแดง; 88) อย่างไรก็ตามความหมายโดยอรรถแล้วก็ยังมีข้อแตกต่างกัน

ศีลธรรม เป็นสิ่งที่ถูกบัญญัติขึ้นมา โดยองค์ศาสนาในศาสนาต่าง ๆ ซึ่งศาสนิกทุกคนต้องปฏิบัติ จะวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้ การเรียนการสอนวิชาศีลธรรม จึงเน้นหนักไปในทางชักจูงให้เห็นดีเห็นงามด้วย และก็ยังมียุติธรรมประมาทไม่ให้กระทำชั่ว แบบเขียนเสือให้วัวกลัว คือ สอนเรื่องอบายภูมิ ขณะเดียวกันก็เสนอรางวัลให้แก่ผู้ปฏิบัติตาม คือ สุกตฤณี มีสวรรค์ เป็นต้น หรือโทษเมื่อมีการฝ่าฝืนการกระทำ เช่น ทศตฤณี มีนรก เป็นต้น

ส่วนจริยศาสตร์ไม่ได้ชักจูงให้เชื่อเรื่องศรัทธา แต่เป็นการชี้แจงเหตุผลว่า ดี-ชั่ว อย่างไร ถูก-อย่างไรผิด อย่างไรควรและไม่ควรทำ ไม่มีการสอนแบบบังคับ เป็นไปด้วยความสมัครใจ นักจริยศาสตร์จึงเปรียบเหมือนสถาปนิกผู้ออกแบบความประพฤติของมนุษย์ ส่วนศาสนาก็เปรียบเหมือนวิศวกร หรือนายช่างที่นำเอาแบบแปลนงานของสถาปนิกไปก่อสร้างอาคาร และจริยศาสตร์จึงมีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมความประพฤติของมนุษย์ทั้งโลก และศีลธรรมก็มีความหมายแคบกว่า

การกระทำทางจริยศาสตร์มี 2 ประการ คือ

1. การกระทำด้วยความจงใจ หรือเจตนา (Voluntary) เช่น การพูด การเดิน การไหว้ การทักทาย การแสดงความรู้สึกต่าง ๆ

2. การกระทำด้วยการถูกบังคับ หรือไม่จงใจ (Involuntary) ได้แก่ การกระทำที่ไม่มีความรู้สึกตัว การกระทำนั้นอาจจะถูกบังคับพลังเผละ หรือเข้าใจผิด (สนิท ศรีสำแดง; 58)

จริยศาสตร์มุ่งศึกษาเฉพาะการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่ผู้กระทำมีการตัดสินใจ หรือเลือกการกระทำอย่างเสรี ไม่มีการถูกบังคับ หรืออยู่ในภาวะที่ผู้กระทำได้ทำไปโดยไม่รู้สึกตัว เช่น พฤติกรรมในขณะนอนหลับ หรือละเมอ พฤติกรรมของคนไม่มีสติสัมปชัญญะ หรือคนบ้า เนื้อหาของจริยศาสตร์จึงมีลักษณะเป็นการให้คำตอบปัญหาต่าง ๆ เช่น

1. อะไร คือ หลักการทั่วไปในทางศีลธรรม

2. อะไร คือ ภาวะอันสูงสุดของชีวิต

3. อะไร คือ พฤติกรรมที่เป็นสากล

ดังนั้น แนวคิดของนักจริยศาสตร์ที่มีต่อปัญหาทางจริยศาสตร์มีหลายประเด็น ในเนื้อหาของบทนี้ จะขอกล่าวเพียง 2 ประเด็น คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับอุดมคติของชีวิต

2. ปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม

1. ปัญหาเกี่ยวกับอุดมคติของชีวิต

อุดมคติของชีวิต เป็นปัญหาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายปลายทาง หรือเป้าหมายของชีวิต เป็นปัญหาเกี่ยวกับว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุด หรือประเสริฐที่สุด (Summum Bonum) สำหรับมนุษย์อันเป็นสิ่งที่มีมนุษย์แสวงหา เพราะเราเข้าใจว่า มันเป็นสิ่งที่มีความในตัวเอง หรือเป็นสิ่งที่มีความนอกตัว ปัญหาดังกล่าวได้มีนักปรัชญาหลายกลุ่มหลายสำนัก ได้แสดงไว้ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

1. ลัทธิสุขนิยม (Hedonism)

2. ลัทธิอสุขนิยม หรือศานตินิยม (Non-hedonism)

3. มนุษยนิยม (Humanism)

1. ลัทธิสุขนิยม (Hedonism)

คำว่า Hedone เป็นภาษากรีก แปลว่า ความพึงพอใจ (Pleasure) ลัทธินี้ถือว่า การแสวงหาความสุข ความสนุก ความเพลิดเพลิน หรือความพอใจ อันเกิดจากประสาทสัมผัสเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ไม่มีสิ่งใดที่มนุษย์ต้องการนอกจากความสุขสบาย การกระทำทุกอย่างของมนุษย์เป็นวิถีที่จะนำไปสู่เป้าหมายสุดท้าย (End) คือ ความสุข แต่ถ้าหากนำไปสู่ความทุกข์จะเรียกว่า เป็นสิ่งที่ดีไม่ได้ และลัทธินี้จะพยายามหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ หรือความเดือดร้อน (Pain) เพราะมันไม่สามารถทำให้เราไปสู่ความสุขได้

ความสุขเป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของมนุษย์ทุกคน เช่น ชื่อเสียง เกียรติยศ เงิน ความมั่นคง เป็นต้น สิ่งอื่นถ้าพอจะถือว่ามีความดีก็เพราะสิ่งนั้นพาความสุขมาให้แก่เรา สุขนิยมแบ่งออกเป็น 2 ลัทธิย่อย คือ

1. สุขนิยมแบบอัตนิยม (Egoistic Hedonism) หรือปัจเจกสุขนิยม (Individualistic Hedonism) เป็นความสุขส่วนตัว นักปรัชญาในกลุ่มนี้แสวงหาความสุข ความต้องการ ความสนใจ ผลประโยชน์ เป็นต้น ของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ คือ แสวงหาความสุขให้ตนเองมากที่สุด โดยไม่

ต้องคำนึงถึงผู้อื่น หน้าที่ที่พึงมีต่อผู้อื่นจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมันนำความสุขมาสู่ตัวเราเท่านั้น อาจจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ นักปรัชญากลุ่มนี้ เช่น

1.1 อริสติปปุส (Aristippus 435-365 ก่อน ค.ศ.) เป็นนักปรัชญาสุขนิยม เป็นผู้ก่อตั้งลัทธิไซเรเนอิก (Cyrenaism) (คือเรเน เมืองหลวงของรัฐคีเรนัยคา บนฝั่งแอฟริกา) ถือว่า สิ่งดี ทุกสิ่งตัดสินกันด้วยความสุข และต้องเป็นความสุขที่กำลังได้รับอยู่ในขณะนั้น จัดเป็นความสุขที่เข้มข้นมากที่สุด เป็นความสุขแห่งปัจจุบัน และเป็นความสุขทางกาย ซึ่งถือว่า เป็นความสุขที่มีค่ามากกว่าความสุขในความทรงจำอันเป็นความสุขในอดีต หรือความสุขที่คาดหมายไว้อันเป็นความสุขในอนาคต ความสุขทั้งในอดีต และอนาคตเป็นสิ่งเลื่อนกลาง

1.2 เอพิคิวรุส (Episcurus 341-270 ก่อน ค.ศ.) นักปรัชญาชาวกรีก ได้รับอิทธิพลมาจากเดโมคริตุส (ลัทธิอะตอม) มีลักษณะเป็นสสารนิยม จิตหรือวิญญาณของมนุษย์ก็เป็นสสาร จึงมีการแตกดับเหมือนกับสสารอื่น ๆ ทั่วไป ดังนั้นจึงไม่มีโลกหน้าที่มนุษย์จะได้รับการพิจารณาความดี หรือความชั่ว ด้วยเหตุนี้ขณะที่มีชีวิตอยู่ จึงแสวงหาความสุขให้แก่ตนเอง เท่าที่จะมากได้ ไม่ต้องสนใจในโลกหน้า (เพราะไม่มี) ดังคำกล่าวที่ว่า “จงกิน ดื่ม และหาความสำราญเสีย เพราะพรุ่งนี้เราก็ตาย” (Let us eat, drink and be merry for tomorrow we die.) (สุจิตรา ธรณีน; 70)

1.3 ลัทธิไซฟิสต์ (Sophism) ถือว่า ตัวบุคคลแต่ละคนเป็นมาตรวัดทุกสิ่งทุกอย่าง ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด หรือความยุติธรรม เป็นต้น ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละคน จะชี้ขาดตามความพอใจของตนเอง ดังที่โปรธาโกรัส (Protagorus 480-410 ก่อน ค.ศ.) ไซฟิสท์คนหนึ่งกล่าวว่า “มนุษย์เป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง” (Man is the measure of all things) (สถิต วงศ์สุวรรณ; 168)

1.4 โทมัส ฮอบส์ ถือว่า ผลดีของการกระทำเป็นมาตรวัดความดี โดยมีทัศนะว่า ความเห็นแก่ตัวเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ “ดี” เป็นคำเรียกสิ่งที่ตนปรารถนาหรือชอบ “ชั่ว” ก็เป็นเพียงคำเรียกสิ่งที่เราไม่ปรารถนาหรือไม่ต้องการ ดีหรือชั่ว จึงเป็นเพียงสิ่งสมมติ

1.5 จารวาก (Caravaka) ลัทธิปรัชญาอินเดีย ในกลุ่มสสารนิยม ถือว่า เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ก็จงแสวงหาความสุขใส่ตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกามสุข เป็นอุดมคติของชีวิต เพราะชาติหน้าไม่มี มีลักษณะในการแสวงหาความสุขเป็นโลกายัตติ ลุ่มหลงโลกทางวัตถุ

2. สุขนิยมแบบสากล (Universal Hedonism) ลัทธินี้ไม่ได้เน้นความสุขของผู้ใดผู้หนึ่ง โดยเฉพาะ หรือมิได้ถือว่าตนเองมีความสำคัญกว่าผู้อื่น แต่ถือว่าทุก ๆ คนในสังคมมีศักดิ์ศรี

เท่าเทียมกันหรือมีความสำคัญเท่ากัน มนุษย์ทุกคนแสวงหาความสุขด้วยกันทุกคน ความสุขที่เกิดขึ้นกับใครก็เป็นสิ่งดีทั้งนั้น นักปรัชญาสุนิยมแบบสากล เช่น

2.1 เบนธัม (Jeremy Bentham 1748-1832) นักปรัชญาชาวอังกฤษ และเป็นผู้ให้กำเนิดลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) เบนธัม มีทัศนะว่า การกระทำทุกอย่างของมนุษย์มีจุดหมายอยู่ที่ความสุข และหลีกเลี่ยงความทุกข์ หรือความเจ็บปวด แต่เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์ก่อให้เกิดได้ทั้งความสุข และความทุกข์ ดังคำกล่าวที่ว่า “ธรรมชาติได้จำกัดมนุษย์อยู่ภายใต้บงการของนายที่มีอำนาจเต็ม 2 คน คือ ความเจ็บปวด และความสุขสบาย” (สตีต วงศ์สุวรรณ; 140) อย่างไรก็ตาม ความสุขที่บริสุทธิ์จริง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่หาได้โดยยาก ส่วนใหญ่แล้วมักจะเจือปนด้วยความทุกข์ ดังนั้นในการเลือกการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต้องอาศัยความรอบคอบ โดยพิจารณาการกระทำนั้นว่า จะให้ผลเป็นความสุขหรือความทุกข์ ถ้าให้ความสุขก็ทำ แต่ถ้าเป็นความทุกข์ จงหลีกเลี่ยง การกระทำใดต้องเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ หรือความผาสุกอันสำคัญยิ่งแก่คนจำนวนมากที่สุด โดยยึดหลักว่า The greatest happiness for the greatest numbers (สนิท ศรีสำแดง; 93)

2.2 มิลล์ (John Stuart Mill 1806-1873) นักปรัชญาชาวอังกฤษ และเป็นศิษย์ของเบนธัม เป็นผู้ปรับปรุงลัทธิประโยชน์นิยมของเบนธัมให้สมบูรณ์ และรัดกุมยิ่งขึ้น มีลักษณะเป็น Rule – Utilitarianism ส่วนของเบนธัมมีลักษณะเป็น Act – Utilitarianism (พระทักษิณคณาธิกร; 273) และมิลล์ไม่เห็นด้วยกับเบนธัมที่ว่า ความสุขมีปริมาณ แต่มิลล์ เชื่อว่า ความสุขควรเป็นคุณภาพมากกว่าปริมาณ กล่าวคือ ความสุขที่เราได้รับอย่างเดียวกัน แต่คนละแหล่ง มีคุณภาพไม่เท่ากัน เช่น รับประทานอาหารร้าน ก. กับ ร้าน ข. มีคุณภาพแห่งความสุขไม่เท่ากัน และก็ยังมิตศนะต่อไปอีกว่า การกระทำจะดีหรือไม่ ต้องมีการตัดสินที่เป็นมาตรฐาน (Standard) ตายตัว การกระทำที่ดี คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดความสุข หรือก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด หรือแก่คนส่วนใหญ่ ความสุขในที่นี้ หมายถึง Pleasure เป็นความพอใจ หรือความสะดวกสบาย หรือความเพลิดเพลิน และในเรื่องศีลธรรมมิใช่เรื่องความรู้สึก มิลล์เชื่อว่า เรื่องมโนธรรม หรือความรู้สึก (ของคนทั่ว ๆ ไป) ไม่ใช่มาตรฐานที่จะมาตัดสินสิ่งหนึ่งว่า ถูกหรือผิด ถูกหรือผิดอยู่ที่การกระทำแล้วเกิดอะไรขึ้น ให้ความสุขหรือความทุกข์แก่คนส่วนใหญ่ หักลบแล้วการกระทำบางอย่างอาจเกิดทุกข์แก่คนหนึ่งร้อยคน แต่ให้ความสุขแก่คนหนึ่งพันคน ก็ถือว่า เป็นการกระทำที่ถูก ไม่ใช่เป็นเรื่องของความรู้สึก ทั้งมิใช่เรื่องขนบธรรมเนียม หรือมโนธรรม เช่น นาย ก. เป็นนักเลงฆ่าคนตาย ถูกจับหลายครั้ง แต่ไม่มีพยานตอนขึ้นศาล จึงปล่อยตัวไป แต่ต่อมาตำรวจเห็นการกระทำของนาย ก. ฆ่าคนอื่นอีก จึงยิงนาย ก. ทิ้ง เพื่อความสงบของสังคม ไม่ต้องนำตัวไป

ศาล การกระทำ อย่างนี้ของตำรวจถูกต้องหรือไม่ ตามทัศนะของมิลล์ถือว่าถูกต้อง เพราะก่อประโยชน์กับคนส่วนใหญ่

2. ลัทธิสุขนิยม หรือศานตินิยม (Non-hedonism)

ลัทธิสุขนิยม ถือว่า ความสุขแบบโลกีย์สุขตามทีสุขนิยมสรรเสริญนั้น ยังไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด แต่ก็ได้ปฏิเสธว่า ความสุขไม่ดี ความสุขดี แต่ไม่ใช่ดีที่สุด ยังมีการกระทำอื่น ๆ อีกที่ถือว่ามีค่ามากกว่า นั่นก็คือ การมีปัญญาคิดหาเหตุผล การระงับความทะยานอยาก การกระทำหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ เหล่านี้เป็นความดีสูงสุด เพราะเป็นความดีที่เกิดจากจิตใจ เป็นความสงบแห่งดวงจิต มีลักษณะเป็นสากล มีคุณค่าในตัวเอง เป็นคุณค่าที่แท้จริง บางครั้งจึงเรียกว่า ศานตินิยม ก็ได้ (ศานติ = สันติ = ความสงบทางด้านจิตใจ) ดังนั้นลัทธิสุขนิยม จึงแบ่งออกเป็น 2 พวก คือ ปัญญานิยม และวิมุตตินิยม

1. **ปัญญานิยม (Rationalism)** ถือว่า ปัญญา หรือความรู้เป็นสิ่งที่ดีที่สุด เป็นสิ่งที่มีค่าในตัวเอง ความสุขเป็นเพียงวิถีที่จะนำไปสู่กิจกรรมทางปัญญาเท่านั้น ปัญญาก็คือ ความสามารถพิเศษในการคิดหาเหตุผล เพื่อแสวงหาความจริง (และเป็นสิ่งที่แยกมนุษย์ออกจากสัตว์) เพื่อนำไปสู่การกระทำที่ดี ที่ถูก ที่ควร ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ นักปรัชญาปัญญานิยม ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อแบบจิตนิยม ปัญญานิยมเชื่อว่า วิญญาณของมนุษย์เป็นอมตะ ดังนั้นปัญญานิยม จึงไม่สอนให้มนุษย์หมกมุ่นอยู่กับความสุขทางกาย นักปัญญานิยมที่ควรกล่าวถึง ได้แก่ :-

1.1 **โสเครตีส (Socrates 469-399 ก่อน ค.ศ.)** นักปรัชญาชาวกรีก ที่มักจะเน้นเรื่องคุณธรรม โดยถือว่า ความรู้ คือ คุณธรรม (Knowledge is Virture) ซึ่งโสเครตีสมักจะกล่าวว่า ไม่มีใครทำชั่วโดยสมัครใจ แต่ที่ทำลงไป เพราะไม่รู้ ทุกคนมีแนวโน้มที่จะทำดี แต่เขาขาดความรู้ คือ ไม่รู้ว่า อะไรดี อะไรชั่ว นอกจากนี้แล้วโสเครตีส ยังกล่าวว่า คนดี ควรประกอบด้วยคุณธรรม 5 ประการ คือ ความรอบรู้ (Wisdom) ความกล้าหาญ (Courage) ความรู้จักประมาณ (Moderation) ความยุติธรรม (Justice) และความกตัญญู (Piety) ดังนั้น สิ่งที่บอกต่อสิ่งเหล่านี้ได้ ก็ด้วยปัญญาเท่านั้น ปัญญาจึงเป็นสาระของมนุษย์ โสเครตีสจึงสอนให้มนุษย์พิจารณาตนเองอยู่เสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า ชีวิตที่ไม่ได้รับการสำรวจ ไม่คุ้มที่จะอยู่ (An unexamined life is not worth living) (สถิต วงศ์สวรรค์; 151)

1.2 **พลาโต** (Plato 427-347 ก่อน ค.ศ.) นักปรัชญากรีก และเป็นศิษย์ของโสเครตีส เห็นด้วยกับโสเครตีสว่า คุณธรรมนั้นจะต้องมีความรู้เป็นพื้นฐาน และต้องเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับความดี และจัดเป็นความดีสูงสุด

พลาโต ได้แบ่งโลก ออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) โลกแห่งแบบ (World of Form) เป็นโลกแห่งความจริง จะเข้าถึงโลกนี้ได้ก็ด้วยปัญญา หรือเหตุผลเท่านั้น 2) โลกแห่งผัสสะ (World of Senses) อันเป็นโลกที่ไม่แท้จริง เป็นโลกแห่งมายา โลกแห่งแบบเป็นต้นแบบของความกล้าหาญ ความยุติธรรม และโลกแห่งแบบนี้เอง เป็นโลกแห่งความจริงแท้ ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งคงที่

1.3 **อริสโตเติล** (Aristotle 384-322 ก่อน ค.ศ.) นักปรัชญาชาวกรีก และก็เป็นศิษย์ของพลาโต แต่อริสโตเติลไม่เห็นด้วยกับพลาโต ในเรื่องทัศนะเกี่ยวกับความดี โดยเฉพาะที่พลาโตว่า ความดีได้มาจากแบบความดี แต่อริสโตเติลเชื่อว่า แต่ละสิ่งมีความดีในตัวเอง เช่น มิดเล่มหนึ่ง อาจดีในแง่ใช้ตัดเนย แต่ใช้เหลาดินสอไม่ได้ ส่วนมิดอีกเล่มหนึ่ง ดีในแง่ใช้เหลาดินสอ แต่ไม่เหมาะสำหรับตัดเนย ดังนั้น ความดีจึงมีอยู่ในตัวของแต่ละสิ่ง ไม่ได้อยู่ในโลกต่างหาก (โลกแห่งแบบ ตามแบบของพลาโต) อริสโตเติล จึงเน้นที่สาระ (Essence) เช่น ความคมเป็นสาระของมีด ความเค็มเป็นสาระของเกลือ และสาระของมนุษย์ก็คือ ปัญญา

อริสโตเติล ได้จัดแบ่งความสุขออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ความสุข อันเกิดจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส มีลักษณะเป็นความเพลิดเพลิน (Pleasure) 2. ความสุข อันเกิดจากการใช้ปัญญา เป็นความสุขที่ได้จากการคิด เป็นความสุขสูงสุด (Happiness) เป็นจุดหมายในตัวเอง ถือว่าเป็นความสุขที่แท้จริง

อริสโตเติล ยังได้กล่าวถึง ทางสายกลาง โดยเรียกว่า สุวรรณมรรคา (Golden Means) เป็นการปฏิบัติอย่างพอดี อยู่ระหว่างกลาง ๆ ของปลายสุดทั้งสองข้าง เช่น ความกล้าหาญคือความเป็นกลางของความบ้าบิ่นกับความขี้ขลาด ความเอื้อเฟื้อคือความเป็นกลางของความฟุ่มเฟือยกับความตระหนี่ ความสุภาพคือความเป็นกลางของความขี้อายและไร้யาย หรือความขยันคือความเป็นกลางของการหมกมุ่นกับขี้เกียจ (สุเมธ เมธาวิทยกุล; 75)

2. **วิมุตตินิยม** (Salvationism) แปลว่า การหลุดพ้น โดยมีทัศนะว่า ความต้องการของมนุษย์ก็คือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ หลุดพ้นจากการตกเป็นทาสของกิเลสตัณหา เป็นการแสวงหาความสงบของจิตที่ปราศจาก ทั้งความสุขและความทุกข์ วิมุตตินิยม กล่าวว่า ความสุขกับความทุกข์เป็นของคู่กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เช่นเดียวกับ เหรียญเงินย่อมมีสองด้านเสมอ หรือตรงกับคำสอนของพระพุทธศาสนา ในเรื่อง โลกธรรม 8

โลกธรรม 8

พอใจ ก่อเกิดสุข	ไม่พอใจ ก่อให้เกิดทุกข์
1. มีลาภ	เสียมลาภ
2. มียศ	เสียมยศ
3. มีสุข	มีทุกข์
4. มีสรรเสริญ	มีนินทา

ดังนั้น วิมุตตินิยม จึงไม่แสวงหาทั้งสองอย่าง มนุษย์เราไม่สามารถจะมีความสุขได้อย่างเต็มที่ เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีขอบเขตจำกัด ความสงบของจิตหรือการหลุดพ้น จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการระงับความอยากหรือกิเลส จิตสะอาดปราศจากกิเลสทั้งหลาย ต้นเหตุของความทุกข์ก็คือ เกิดความอยากแล้วไม่สมอยาก ด้วยเหตุนี้ต้องขจัดความอยากออกไปให้หมด หรือลดให้เหลือน้อยที่สุด วิมุตตินิยมส่วนมากแล้ว มักจะได้แก่ ศาสนาทั้งหลาย คือ ศาสนาพราหมณ์ ก็คือ โมกษะ ศาสนาพุทธก็คือ นิพพาน ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ก็คือ สวรรค์หรืออาณาจักรของพระเจ้า สำนักปรัชญาที่จัดเป็นวิมุตตินิยม ได้แก่ ลัทธิชินิกหรือไซนิค และลัทธิสโตอิก

2.1 ลัทธิชินิก หรือไซนิค (Synicism) นักปรัชญากรีกชื่อ แอนติสเทเนส (Antisthenes 435-370 ก่อน ค.ศ.) เป็นผู้ก่อตั้ง และดำเนินตามแนวคิดของโสเครตีส คือ ใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย (เพื่อเป็นหนทางไปสู่การแสวงหาปัญญา) แต่ชินิดถือชีวิตแบบเรียบง่าย เป็นสิ่งที่ดีที่สุด มีแนวฝึกตนให้เป็นคนที่ไม่มีความต้องการอะไร ละทิ้งกิเลส และตัดความต้องการ เสียทุกอย่าง ลัทธิชินิกเกิดขึ้นจากความไม่พอใจต่อสภาพชีวิตของตนเอง สังคมและโลก ที่พวกเขาอาศัยอยู่ เป็นสภาพที่ฟุ้งเฟ้อ เห็นแก่ตัว พวกเขาจึงปลีกตัวออกจากสังคม ไปดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่แสวงหาอะไร ปฏิเสธโลก ไม่สะสมวัตถุ แต่ไม่มีจุดหมายปลายทางของชีวิต ตัดความต้องการในทุกอย่างออกไปให้หมด พอใจในสิ่งที่มีอยู่ และมีความสุขไปวัน ๆ จนบางครั้งชินิกก็สอนเลยเถิดไป คือ สอนให้คนเราควรเป็นอยู่อย่างสุนัข หิวก็หากิน ง่วงก็นอน อยากนอนที่ไหนก็นอนได้ โดยไม่ต้องคำนึงที่นอนที่นั่นเป็นอย่างไร ที่ไหนก็ได้ จนมีคำกล่าวที่ว่า Cynicism likes a dog. และคำว่า Synic แปลว่า สุนัข (พระทักษิณคณาธิกร; 269) ลัทธิชินิก มีลักษณะเป็นการหนี (Negative) เป็นการปฏิเสธความเจริญรุ่งเรืองของสังคมในสมัยนั้น เป็นทำนองประทัด หรือเหยียดหยามความ

สมบูรณ์พูนสุข และกรอบประเพณีของสังคม โดยไม่แยแสต่อสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า "ข้าพเจ้าอยากเป็นคนบ้ามากกว่ามีชีวิตอยู่อย่างสุขสำราญ เพราะชีวิตของคนสุขสำราญเป็นของคนโง่"

2.2 **ลัทธิสโตอิก (Stoicism)** ลัทธินี้มีแนวสอนคล้ายลัทธิชินนิกที่ใช้มีชีวิตแบบง่าย ไม่ยึดถืออะไร แต่เป็นกลุ่มที่มีคำสอนเป็นระบบมากกว่า มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนกว่า โดยมีทัศนะว่า อิสรภาพเป็นยอดปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ คำว่า อิสรภาพ หมายถึง ความสงบแห่งดวงจิต และความสงบแห่งดวงจิต ไม่ได้เกิดขึ้นจากความสมอยาก แต่เกิดจากการระงับความอยาก มนุษย์จึงควรเอาชนะใจของตนเองให้ได้ เราก็จะพบกับความสงบสุขที่แท้จริง เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ มนุษย์จะระงับความอยากได้ก็ต้องฝึกฝนคุณธรรม 3 ประการ

- ก. ความอดทน จะช่วยเราเมื่อพบกับความเจ็บปวด หรือความขัดแย้ง
- ข. ความอดกลั้น จะช่วยเรา เมื่อพบกับสิ่งที่มาเข้ายวนใจ
- ค. ความยุติธรรม ก็จะช่วยเรา เมื่อสมาคมกับคนอื่น

คนดีตามทัศนะของสโตอิกจะต้องมีคุณธรรมทั้งสามประการนี้ การดำเนินตามคุณธรรมนี้ ถือว่า เป็นการทำให้ตนเป็นอิสระจากความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นการขจัดความอยาก และความหลงผิด เมื่อทำได้เช่นนี้ชีวิตก็จะเป็นอิสระ และก็จะไม่เป็นทุกข์อีกต่อไป

3. มนุษยนิยม (Humanism)

ลัทธิมนุษยนิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานทางอภิปรัชญาแบบธรรมชาตินิยม โดยเชื่อว่า ทั้งสสารและจิตต่างก็มีความจริงเท่า ๆ กัน มนุษย์จึงมีทั้งร่างกาย และจิตวิญญาณ (แต่จิตวิญญาณนี้จะต้องแตกดับไปพร้อมกับร่างกาย)

มนุษยนิยม ชัดค้ำนไม่เห็นด้วยกับสุขนิยม และอสุขนิยม เพราะเห็นว่า สุขนิยมให้ความสำคัญแก่ความสุขสบายทางกายมากเกินไป ส่วนอสุขนิยมก็ให้ความสำคัญแก่จิต หรือวิญญาณมากเกินไป มนุษยนิยม จึงยืนอยู่ตรงกลางระหว่างความเห็นสุดโต่งทั้งสองข้าง โดยเห็นว่าร่างกายของมนุษย์ก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้าไม่มีร่างกาย มนุษย์ก็ไม่มีมนุษย์ ในทำนองเดียวกัน จิตใจก็ต้องอาศัยร่างกาย ไม่สามารถแยกเป็นอิสระจากร่างกายได้ มนุษยนิยมจึงให้ความสำคัญทั้งร่างกายและจิตใจเสมอกัน ดังคำกล่าวที่ว่า ความสุขเป็นอาหารทางกายฉันใด ความสงบหรือปัญญาก็เป็นอาหารทางใจฉันนั้น นั่นก็หมายความว่า การได้ลิ้มรสสิ่งที่มีค่าเหล่านี้อย่างทั่วถึง และประสมกลมกลืนกัน ไม่ลุ่มหลงลงไปในเรื่องหนึ่งสิ่งใดมากเกินไปจนละเลยสิ่งที่มีค่าอื่น ๆ ที่ควรจะได้ลิ้มรสด้วย (สุจิตรา ธรณีน; 78)

Summum Bonum ของกลุ่มนักปรัชญาทั้ง 3 ลัทธิดังกล่าว มีความแตกต่างกัน เพราะตั้งอยู่บนพื้นฐานทางอภิปรัชญาที่ต่างกัน กล่าวคือ

สุขนิยม ตั้งอยู่บนพื้นฐานอภิปรัชญา แบบสสารนิยม หรือวัตถุนิยม ซึ่งมีความเชื่อเป็นไปในทางวิทยาศาสตร์หรือประสบการณ์

อสุขนิยม ก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานอภิปรัชญา แบบจิตนิยม และเหตุผลนิยม

มนุษยนิยม ตั้งอยู่บนพื้นฐานอภิปรัชญา แบบธรรมชาตินิยม

2. ปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม

เกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม คือ หลักหรือมาตรฐานที่ใช้ตัดสินพฤติกรรม หรือการกระทำว่า ทำอย่างไรถูก ทำอย่างไรผิด เกณฑ์การตัดสินดังกล่าวจัดเป็นปัญหาสำคัญในวิชาจริยศาสตร์ เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กระทำกิจกรรมใดลงไป เรามีอะไรเป็นเกณฑ์หรือมีมาตรฐานใดเป็นเครื่องชี้วัด หรือชี้ขาดจากการกระทำของเขา ว่าผิดหรือถูก และมีเหตุผลอย่างไรที่ใช้หลักเกณฑ์นั้น ๆ มาตัดสิน

เกณฑ์ หรือมาตรฐานที่ใช้ในการตัดสินการกระทำ จะขอกล่าวถึงของนักปรัชญา 2 กลุ่มด้วยกัน คือ

1. ลัทธิสัมพัทธนิยม (Relationism)
2. ลัทธิสัมบูรณ์นิยม (Absolutism)

1. ลัทธิสัมพัทธนิยม (Relationism)

คำว่า สัมพัทธ์ หมายถึง ความเกี่ยวข้อง ความเกี่ยวพัน หรือความเกี่ยวเนื่อง ทฤษฎีสัมพัทธนิยม มีทัศนะว่า ค่าทางจริยธรรม และเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมมิได้มีอยู่อย่างแน่นอนตายตัว เป็นแบบที่ไม่มีเกณฑ์ตายตัว ขึ้นอยู่กับบุคคล หรือสังคม หรือเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น หรือเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งอื่น เพราะเป็นเรื่องของความพอใจของบุคคล และขึ้นอยู่กับจารีตประเพณีของแต่ละสังคม สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ไม่ใช่สิ่งตายตัว จึงเป็นเพียงสิ่งสมมุติในช่วงเวลานั้น ๆ เท่านั้น และเกณฑ์ตัดสินของคนคนหนึ่ง หรือสังคมหนึ่งจะนำไปใช้กับอีกคนหนึ่ง หรืออีกสังคมหนึ่งไม่ได้ ค่าทางจริยธรรม จึงเรียกว่า อัตวิสัย หรือจิตวิสัย (Subjective)

ทฤษฎีการตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมตามทฤษฎีสัมพัทธนิยม จึงแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีสัมพัทธนิยมส่วนบุคคล และทฤษฎีสัมพัทธนิยมส่วนสังคม

1.1 ทฤษฎีสัมพัทธนิยมส่วนบุคคล (Individual Relationism) กลุ่มนี้มีความเชื่อว่า ดี-ชั่ว ถูก-ผิด เป็นเรื่องของมนุษย์แต่ละคนที่จะตัดสินตามความพอใจของตนเอง ถ้าโลกนี้ไม่มีมนุษย์แล้ว คำว่า ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ก็จะไม่มีความหมาย เพราะมนุษย์แต่ละคนต่างจิตต่างใจ (นานาจิตตัง) มีความเห็นแตกต่างกันออกไป สัมพัทธนิยมส่วนบุคคลกล่าวว่า สิ่งที่ดีก็คือ สิ่งที่ข้าพเจ้าชอบ (สฤติ วงศ์สุวรรณค์; 167) นักปรัชญาในกลุ่มนี้ได้ นักปรัชญาสายอัตนิยมทั้งหมด เช่น

โปรธาโกรัส ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มของโซฟิสต์ (Sophists) คนหนึ่งกล่าวว่า มนุษย์เป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง (สฤติ วงศ์สุวรรณค์; 168) หมายความว่า มนุษย์แต่ละคนเป็นผู้ชี้ขาดในการตัดสินว่า อะไรดี อะไรชั่ว ชีวิตที่ดี ก็คือ ชีวิตที่มีแต่ความสุขสบาย สิ่งที่ดีก็คือ สิ่งที่มีประโยชน์ การกระทำที่ดีก็คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ มีความสุข มีความสำเร็จ มีชื่อเสียงเกียรติยศ หรือมีความมั่นคงให้แก่ตนเอง ไม่ว่าจะได้อะไรนั้นมาโดยวิธีการใดก็ตาม

1.2 สัมพัทธนิยมส่วนสังคม (Social Relationism) กลุ่มนี้มีความเชื่อว่า มาตรการที่ใช้ตัดสินการกระทำ ควรใช้สังคมเป็นเกณฑ์ อันได้แก่ จารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณี การเกิดขึ้นของจารีต ประเพณีของแต่ละสังคมมิได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เกิดมาจากความต้องการของสังคม เพื่อให้สังคมอยู่รอด และมีความสงบ จึงได้กำหนดกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมในสมัยนั้น ๆ

สิ่งที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับว่า ดี มักเป็นไปตามประเพณีของสังคมนั้น ๆ เช่น คนไทยทักทายโดยยกมือไหว้ คนญี่ปุ่นก็ใช้วิธีโค้งก้มตัวลง ชาวตะวันตกใช้วิธีจับมือกัน ถือว่าเป็นการดี หรือลัทธิสัตตหรือสะติ ของอินเดียที่หญิงหม้ายต้องตายสามี หรือประเพณีการแต่งงานของคนไทย ชายสู้อหญิง แต่อินเดียหญิงสู้อชาย หรือชายไทยมุสลิมมีภรรยาได้ 4 คน แต่ในอินเดีย 1 คน แต่งงานกับชายได้ 4 คน (พระทักษิณคณาธิกร; 272) เป็นต้น

2. ลัทธิสัมบูรณ์นิยม (Absolutism)

สัมบูรณ์นิยม มีความเชื่อว่า ความดี ความชั่วมีอยู่จริงอย่างแน่นอน และตายตัว มีอยู่เป็นอิสระจากความคิด มีอยู่โดยไม่ขึ้นกับบุคคล เวลา สถานที่ มันมีอยู่ด้วยตัวของมันเอง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา หรือตามสภาพสังคม ดังนั้นค่าทางจริยธรรมมีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย หรือปรวิสัย (Objective) หรือค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งสัมบูรณ์ ดี-ชั่ว ถูก-ผิด จึงเป็นสิ่งแน่นอนตายตัว ถ้าการกระทำสิ่งหนึ่งดี ไม่ว่าจะทำที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ย่อมดีเสมอ ลัทธิสัมบูรณ์นิยม ยังแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้หลายกลุ่ม เช่น

2.1 เจตจำนงนิยม ลัทธินี้ถือเอาเจตนา หรือแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการกระทำ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำ และถือว่าค่าทางจริยธรรมมีแน่นอนตายตัว และมีอยู่จริง เจตจำนงนิยมได้แก่ ศาสนาต่าง ๆ

2.2 กรรมนิยม คำว่า กรรม หมายถึง การกระทำ โดยมีความเชื่อว่า ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ของการกระทำมิได้ขึ้นอยู่กับเจตนา หรือแรงจูงใจ แต่ขึ้นอยู่กับการกระทำนั่นเอง โดยใช้การกระทำเป็นตัวตัดสิน กรรมนิยม แบ่งออกเป็นอีก 2 กลุ่ม

2.2.1 มโนธรรมนิยม คำว่า มโนธรรม หมายถึง ความสำนึกที่ทุกคนมีอยู่โดยธรรมชาติ ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ความสำนึกเป็นเสียงภายในจิตใจ ทำให้เราตัดสินใจได้ว่า อะไรผิด อะไรถูก มโนธรรมจัดเป็นสมรรถนะอย่างหนึ่งของจิตที่จะหยั่งรู้ ความดี-ความชั่ว ความถูกต้อง เช่นเดียวกันกับการรับรู้ทางประสาทสัมผัส หรือเราอาจเรียก มโนธรรมนี้ว่า อินทรีย์ทางศีลธรรม (Moral Faculty) ก็ได้

2.2.2 ลัทธิค่านิยม หรือ ลัทธิหน้าที่ผู้ก่อตั้งก็คือ อิมมานูเอล ค่านิยม ซึ่งมีความเชื่อว่า ค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่อยู่จริง และแน่นอนตายตัว มาตรการที่ใช้วัด หรือตัดสินก็ต้องตายตัวด้วย จะนำเอาผลของการกระทำมาเป็นตัวตัดสินไม่ได้ ค่านิยม ถือว่า เกณฑ์ที่ตัดสินก็คือ เจตนาดี (Good Will) การกระทำดี ก็คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี เจตนาดี ก็คือ การกระทำตามหน้าที่ มิใช่การกระทำที่เกิดจากอารมณ์ หรือความรู้สึก ค่านิยมจึงเน้นหน้าที่ (Duty for duty) การรู้จักการกระทำดี เพราะมีความสำนึกในหน้าที่ (Sense of duty)

ค่านิยมได้กล่าวถึง การกระทำที่ถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำอันเป็นแรงจูงใจ หรือเจตนาดี โดยสำนึกจากหน้าที่ที่ยึดถือหลักการ 2 หลักการ คือ หลักการที่มีเงื่อนไข และหลักการที่ไม่มีเงื่อนไข หรือหลักการเด็ดขาด

หลักการที่มีเงื่อนไข เป็นหลักการที่ไม่ถูกต้อง เพราะเป็นหลักการที่มุ่งไปยังผลประโยชน์ที่มีเงื่อนไขที่จะได้จากการกระทำนั้น เช่น จงทำอย่างนี้ ถ้าอยากได้สิ่งนั้น

หลักการที่ไม่มีเงื่อนไข หรือหลักการเด็ดขาด เป็นหลักการที่ถูกต้อง ยึดถือได้ เพราะมันดีในตัวเอง เช่น จงกระทำอย่างนี้ เพราะเป็นสิ่งที่ต้องทำ หรือเพราะอย่างนี้ถูก และเป็นการกระทำตามเจตนาดี หรือจากหน้าที่ ตามทัศนะของค่านิยมการกระทำ โดยสำนึกในหน้าที่ก็คือ การกระทำตามคำสั่ง หรือหลักการเด็ดขาดนั่นเอง